

Bendruomenė

Tarmių atlidai: tarmiškai kalbėt sarmata?

Gintaras LAZDIJA

Atlaidzimo už pamirštų tarmių jau kecvirtus metus žmonės vyksta in Tarmių atlaidus Demeniškiuosna, in kaimų Šlavantų seniūnijon, Lazdžių rajoni. Ranginio inicijatorius jir vienas iš organizatorių rašytojas Romas Sadauskas, pats būdamas dzūkas, stebis, kodėl žmonės tep sarmatijas savos šnektos. Ape paskuciniusius Tarmių atlaidus, vykusius R. Sadausko sodzybon, ape tarmių likimų kalbėjom su šo ranginio organizatorais: rašytoju R. Sadausku, Lazdžių viešosios bibliotekos diraktori Renatu Rudieni jir Vilniaus mokytojų namų projektų vadovu Juozu Žitkausku.

PAVYZDZYS – ŽAMAICIAI

„Dzūkams raiktų iš žamaicių pasmokyti, kap raikia brangyt jir didziuoiti savo tarmi (šnektu)“, – sakė rašytojas. Anot jo, dartinė tokia situacija, kad kiekvienas šneka kap iš televizoraus – cik bendrinė kalbu, pamiršdami vožniausių kalbų – šnektų, katrų pirma jišgirdo iš mamos lūpų. Jam pritara jir Vilniaus mokytojų namų projektų vadovas J. Žitkauskas. „Pirmiausia raikia išguit iš mūs mąscymo tokį stereotipų, jog tarmiška kalba jyra negarbynga, kaimiška. Priešingai, tarmės jyra mūs bendrinės kalbos papuošalas. Tarmėm raikia didziuoiti jir tarmiškai šnekėc aukštai jiškeltu galvu. Imt pavyzdžį iš žamaicių, katriej drašiai žamaiciuoja. Katras žamaicis savon aplinkon kalbėt bendrinė kalbu? Jiej jir radijūj, jir televizijon šneka žamaiciškai, nat spaudon žamaicių tarmės jyra. O mes, dzūkeliai, jau nat sanam kiemi dzūkiško žodzio nerandam. Mūs šnektamum, dzūkams, jyra prigimcinė jir turēt būt paci gražausia. Juolab, kad ji per daug nesiskira nuog bendrinės kalbos, tad pasiteisinimas, kad sunku bus suprast, jyra visai necinkamas“, – porino kraštietis J. Žitkauskas.

VERCYNGAS RENGINYS

2013 metai jyra paskelbci Tarmių metais, norinc atkraipt visuomenės dėmesį in tarmių gyvos tradicijos tęstinumo bėdas Lietuvon. „Mažai naudos iš tų metų: jie praveina, pokyciai per metus neataina, vėl viskas pasimiršta, bet valdzia pasižymi – darbas padarytas“, – kraivo požūrio in metų paskelbimū neslepia R. Sadauskas. Pasak jo, tokiais metais būna vienas vajuus. Būcinas nuolacinis dėmesys. Todėl Tarmių atlaidai Demeniškiuose – ne metų ranginys, o jau tęstinis. „Jis vercyngas jir vožnas Lazdžių kraštu jir visai Lietuvai. Aš jį vadzinu Santaros šviesos susbėgimu Dzūkijon, katras jyra neatskirama rajono kultūros dalalė. Tarmių atlaidai turēt labiau sutelkc procynigus rajono gyventojus, dabarcinius jir buvusius krašto žmones pabendraut, sudaryt galimybes pabėgt nuog šurmulio. Neįpareigojanti aplinka laidzia labiau susbendraut, o pažintys gali atnešc gražių kūrybinių vaišių“, – ape ranginį atviravo J. Žitkauskas. Lazdžių viešosios bibliotekos diraktorė R. Rudienė itin vertina R. Sadausko iniciatyvų rangc tokį ranginį savon sodzybon. „Ranginys,



Delegacija iš Smilgių (Panevėžio r.) sveikino sodybos šeimininką R. Sadauską, inteikė lauko gėlių puokštį.



Nuolatinis ranginio svecias – Lazdžiuose gimis bardas Albertas Antanavičius-Šekspyras. Katrų laikų gyvenis Alytun, šitu čėsu gyvena jir dzyrba Vylniun, ir dzūkiškos šnektos neišsižada.

PASKUCINIAI ATLAIDAI

In R. Sadausko sodybū Tarmių atlaidai kituosmet nebesugriš. Vyras sakė apgailestaujantis, bet sveikata jir amžus to jau nebelaidzia. 75 metų jubiliejū rudenį švėsiantis rašytojas viliasi, jog idėjos tęsėjų rasis. Juk ranginys ne tradiciškas jir gausiai lankomas. Vien šiuosmet apsilankė daugiau nei 100 žmonių iš visos Lietuvos. Tarmiškai bendraudami tarpusavy suskalbėjo jir aukštaicis, jir žamaicis. Daugiausia dalyvavo dzūkai – atgailavo už tai, jog sarmatijas kalbėc dzūkiškai. „Ranginys išties prasmynas jir interesnas. Tėsti ranginį jyra minčių galbūt ne cik Demeniškių kaimi, bet šių mislių praplėtus jir kitosa rajono vietovėsa“, – porino Lazdžių viešosios bibliotekos diraktorė Renata Rudienė.

TARMES GRAŽINT IN GYVENIMŲ

Kap sava šnektą prapuola? Pirmiausia visa pradzia draugėn, vėliau mokyklon. Kap vaikas nebegirdi savo motulės jir artimų šnekant gimtu šnektu, turbūt nelieka ko stebėcis, kad užaugis netėsia gyvos tarmės tradicijū. Todėl pirmiausia, anot R. Sadausko, raikia nesgėdyt paciem tarpusavin tarmiškai bendrauc, pradėc nuog žodzio, katruoj mama kalbėj. „Raikia ištaisyti klaidų, kuomet iš mokyklų tarmė buvo ujama. Gražinti in mokyklas tarmes – tai būt naudinga tarmių jišlikimu. Vaikai mokyklosa turēt būt skacinami bendraut savo tarmi, skaityc (Nukelta į 13 psl.)



Tradiciškai in Tarmių atlaidus Demeniškiuosna atvykusieji buciavo (glostė) arkli jir buvo svetingai sucikti.

Tarmių atlaidai: tarmiškai kalbėt sarmata?

(Atkelta iš 12 psl.)

dzūkiškus tekstus“, – sakė J. Žitkauskas. Anot jo, emi kalbėt tarmiškai, gal geriau suskalbėtume, dzūkas dzūku nepavydėt, labiau bendradarbiaut vienas su kitu, tapt vieningesnė visuomenė.

ČĖDINAMOS TRADICIJOS

Vilniaus mokytojų namų projektų vadovas Juozas Žitkauskas kecvirtus Tarmių atlaidus invardina kaip gausaus ciek svečių, ciek pacių šnektų įvairovi. Anot J. Žitkausko, tai ranginys, skyrtas tarmės jir tautos praeciai. „Tai ranginys, kurian visa gražai jir laiku apjungta. Atvykusiems nekilo mintis: „Kų veikt?“. Smagu, kad per ketverus metus ranginys išsaugojo savo „aš“. Visų ranginį būt galima suskirsct in tris dalis: mirusių pagerbimas, literatūrinė dalis jir istorinė dalis“, – mincim ape ranginį dalinos J. Žitkauskas.

Tradiciskai in atlaidus atvykį sveciai buvo pasitikci su vaišėm jir, kad geriau pajust kaimo dvasių, cia gyvenanciu žmonių darnų su gyvuliais, turėj pabuciuoc (arba paglostyc) arklį. Šita tradicija, anot R. Sadausko, rados dar tuomet, kap sodzybon pradėj vykt Poezijos pavasaris. Nijolės Bružienės kitas augincinis triušis Brolis visų ranginį laktė tarp susrin-

kusių lyg znokas draugiškumo jir bendravimo.

Šiuosmet ranginin nebuvo mokslinykų, katrie kalbėt ape tarmės išlikimo problemų jir diskutuot kitais klausimais. „Tarmės šiemet buvo parodytos raiškos būdu – eilės, dainos, proza“, – sakė sodzybos šeiminykas. Kap jir visadu, ranginin skambėj bardo Alberto Antanavičiaus-Šekspyro atliekama daina „Demeniškių vakarai“ (žodziai R. Sadausko, muzika A. Antanavičiaus). Savo brolio surangto ranginio nepralaidzia solistas Danielius Sadauskas, šiuosmet susrinkusiems dovanojis lietuvių klasikinės poezijos, šlovinančios gamtų, dainų. Savo paruoštų vaidzinimų pristatė Lazdijų r. Kapciamiescio Emilijos Pliaterytės mokyklos jaunujų miško biciulių būralis „Girinukai“. Skambėj jir prūsiškas žodzis. Meilė Kudarauskaitė žamaiciškai jir aukštaiciškai skaitė prozą, savo kūrybų pristatė sveciai, atvykį iš visos Lietuvos. Ranginin apsilankė jir Kapciamiescio seniūnas (Lazdijų r.), Smilgių seniūnė (Panevėžio r.), gausus bibliotekinykų kolektyvas iš skircyngų Lietuvos bibliotekų, tarp katrų jir Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos direktorius.

Susrinkusieji turėjo ypatingų



Sodzybos šeiminykai liko sužavėti jaunujų miško biciulių iš Kapciamiescio pasrodymu. Jiej vaidzino jir dainavo džūkuodami bei gerų nuotaių susrinkusiems dovanodami.

progų pyrmų kartų jišgirst Lazdijuosa gimusio, dabar Vilniuje gyvenancio A. Antanavičiaus partizanams skirtų ciklų. Šiuosmet sukanka 60 metų nuog partizaninio karo pabaigos. Ranginio dalyviai taip pat lankė senąsias kapinaites, kur paskucinis amžino poilsio vieton žmogus palaidotas prieš 100 metų.

Tep visa suspynė ranginin: praacis jir dabarcis, muzika, daina, proza jir ailės... Tarmė jir kūryba suvienijo žmones, paskacino bendraut jir pažint vieni kitus.



Tarmių atlaiduose prieg nežinomo poeto kapo skambėj jir prūsiškas žodzis. Senąsias prūsų melodijas susrinkusiesiems dovanoj A. Aleknonis iš Lekėčių (Šakių r.).



Lietuvos rašytojų sąjungos pirminyko pavaduotoja Birutė Jonuškaitė, gimus Punsko krašti, džūkiškai skaitė savo kūrybą. Anot R. Sadausko, kad jir kap paradoksalu, gyviausia tarmė yra tarp Punsko lietuvių.



Ranginio Tarmių atlaidai organizatorai – rašytojas R. Sadauskas (pyrmas iš dešinės), Lazdijų viešosios bibliotekos direktorė Renata Rudienė jir Vylniaus mokytojų namų projektų vadovas Juozas Žitkauskas.



Tarmių atlaidai vyko Šv. Petro jir Povilo dzienuų, tad sodzybos šeiminykas pasveikino nuolatinį ranginio dalyvį Petrų Tertelį (pyrmas iš dešinės), atvykusį iš Prienu.